

اثربخشی آموزش تئوری انتخاب بر پرخاشگری مادران دانش آموزان

نسترن منتصرالدوله^۱، صغری صادقی نژاد^۲، فرزانه قربان پور احمدسرگورابی^{۳*}، زکیه فرجی^۴

۱ کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲ کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳ دانشجوی دکتری تخصصی روانشناسی، گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

۴ دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، گروه پزشکی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، فارس، ایران

چکیده

تعاملات مادران با پسران نوجوانشان تحت تاثیر عوامل مختلفی قرار می گیرد که یکی از آن ها پرخاشگری مادران است که میزان رابطه و تعاملات با فرزندان را کاهش می دهد. هدف از پژوهش حاضر اثربخشی آموزش تئوری انتخاب بر پرخاشگری مادران دانش آموزان بود. این پژوهش به روش نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون - پس آزمون و پیگیری صورت گرفت و جامعه آماری آن شامل ۲۰۰ نفر از مادران و ۲۰۰ نفر از فرزندان نوجوان پسر بود که در دوره اول متوسطه پایه هفتم و هشتم مدارس غیر انتفاعی پسرانه فرید و البرز در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ واقع در منطقه ۲ شهر تهران مشغول به تحصیل بودند. از میان جامعه آماری تعداد ۳۰ نفر از مادران دانش آموزان که معیارهای ورود به پژوهش را داشتند با گرفتن پیش آزمون، پرسشنامه پرخاشگری آیزنگ برای مادران که دارای نمره بالاتر از خط برش بودند به روش در دسترس انتخاب شدند. سپس شرکت کنندگان به روش تصادفی ساده در دو گروه مداخله (۱۵ نفر) و کنترل (۱۵ نفر) جایگزین شدند. گروه مداخله به مدت ده جلسه آموزش تئوری انتخاب دریافت کردند و در این مدت گروه کنترل آموزشی دریافت نکرد. داده های جمع آوری شده در نرم افزار آماری SPSS20 با روش تحلیل واریانس مکرر آنالیز شد. نتایج به دست آمده نشان داد نمرات پرخاشگری در گروه مداخله بعد از مداخله و در مرحله پیگیری با گروه کنترل تفاوت معنادار داشته است. بنابراین آموزش تئوری انتخاب بر پرخاشگری مادران پرخاشگر اثربخش بوده است.

واژه های کلیدی: تئوری انتخاب، واقعیت درمانی، پرخاشگری، مادران، دانش آموزان.

۱. مقدمه

مادر به عنوان والدی که بیشترین وقت را با فرزندان خود صرف می‌کند و مسئولیت اصلی تربیت با اوست. تعارض بیشتر بین نوجوان و مادر است تا پدر (آلیسونو همکاران، ۲۰۰۴). پسران در نوجوانی در پی یافتن هویت خود دست به همانند سازی با همسالان و الگوهای خود می‌زنند و از مادر فاصله می‌گیرند. اغلب تصور می‌کنند مادران به دلیل تفاوت جنسیتی که با آن‌ها دارد درکی از وضعیت آن‌ها ندارد (یو و همکاران، ۲۰۱۷). از طرفی مادر مسئولیت اصلی تربیت فرزند را بر عهده دارد در این میان نقش پررنگ‌تری دارد (یعقوبی و همکاران، ۱۳۹۳). در صورتی که مادر مشکلات رفتاری داشته باشد یا نتواند در مواقع لزوم خشم خود را کنترل کند در روابط والد فرزندی دچار مشکلات بیشتری می‌شود (حسینیان و همکاران، ۱۳۹۳).

پرخاشگری مادران در رابطه با فرزندان معمولاً در سایه نبود مهارت فرزند پروری نمود می‌کند؛ معضلی که شواهد نشان می‌دهد شیوه فرزند پروری مستبدانه نه تنها تربیت‌کننده فرزند نیست بلکه آثار سوپی بر زندگی حال و آینده او می‌گذارد و گاه به فرار از خانه، خودکشی و جنایت منجر می‌شود (لابلا و ماستن، ۲۰۱۸). یافته‌های جامعه‌شناسی هم حکایت از این دارد که والدینی که از خشونت، پرخاشگری کلامی و عملی برای تربیت فرزندان خود استفاده می‌کنند، باعث ایجاد مشکلات هیجانی و آسیب‌های روانی در او می‌شوند (نجمی، ۱۳۸۹). بسیاری از افراد پرخاشگری را معادل تنبیه بدنی می‌دانند اما هر رفتار و کلامی که موجب آسیب بدنی، روانی و جنسی به فرزند شود، پرخاشگری محسوب می‌شود. پرخاشگری تربیتی بی‌اثرترین رفتار آموزشی است اما متأسفانه در فرهنگ‌های مختلف روش‌های مستبدانه در تربیت فرزندان رایج است (امیری و همکاران، ۱۳۹۶). پرخاشگری مادر سبب می‌شود تا به‌طور طبیعی واکنش‌هایی چه از سوی والدین و چه از سوی نوجوان بروز کند و رابطه مادر و فرزند دچار اختلال شود (میسوتین و همکاران، ۲۰۱۸). از میان آیین واکنش‌ها می‌توان به پرخاشگری و خشم متقابل اشاره کرد. خشم نوعی هیجان، خصومت نوعی تگرش و پرخاشگری نوعی رفتار است. پرخاشگری رفتاری است که هدف آن مقهور ساختن، مرعوب کردن و آسیب رساندن به خود یا به دیگران باشد. آنچه در این تعریف حائز اهمیت است، قصد و نیت رفتار کننده است؛ یعنی رفتار آسیب‌زا در صورتی پرخاشگری محسوب می‌شود که از روی قصد و عمد به منظور صدمه زدن به خود یا به دیگری انجام گیرد (حسینیان و همکاران، ۱۳۹۳). در این میان پسران در نوجوانی به دلیل تغییرات هورمون جنسی تستوسترون با احتمالی بیشتری در مقابل پرخاشگری مادران پاسخ‌های پرخاشگرانه می‌دهند و این موجب شدت تعارض می‌شود (فاطمیما و شیخ، ۲۰۱۶). مادرانی که پرخاشگر هستند برای برقراری ارتباط با کودک نیاز به آموزش و مهارت دارند. برای بهبود سلامت این گروه از مادران و رابطه آن‌ها با فرزندان نشان روش‌های مختلفی تحت عنوان آموزش والدین وجود دارد؛ اما در این پژوهش آموزش مبتنی بر نظریه انتخاب مدنظر قرار گرفته است.

identity

Yu, M. & Baxter, J.

Labella, M. H. & Masten, A

Missotten, L

anger

aggression

testosterone

conflict

Fatima, S. & Sheikh, H.

Choice theory

خشم به منزله درک پاسخی هیجانی به تهدید جسمی یا روانی است که احساس آسیب پذیری، ناتوانی و اضطراب را تحریک می‌کند. مطالعات در این زمینه نشان داده است که ارتباط نامطلوب با فرزندان با میزان افسردگی و رفتارهای پرخطرانه ایشان ارتباط دارد (کینگزباری و همکاران، ۲۰۲۰). همچنین میان سبک‌های فرزند پروری و مشکلات رفتاری نوجوانان ارتباط وجود دارد (کلور و همکاران، ۲۰۱۸). همین امر اهمیت مداخله به‌موقع در جهت کاهش پرخطرگری مادران و ترمیم رابطه بین مادر و فرزند پسر نوجوان را آشکارتر می‌کند.

بعضی از پژوهش‌ها تأثیر سودمند اعتقاد به منبع درونی کنترل را روی سازگاری افراد پرخطرگر گزارش کردند (قادریان، ۱۳۹۹). اعتقاد به منبع درونی کنترل باعث افزایش پذیرش در طول درماندگی و افزایش سازگاری با شرایط می‌شود (صاحبی، ۱۳۹۰). واقعیت درمانی مبتنی بر تئوری انتخاب به‌عنوان یک روانشناسی کنترل درونی، نقطه مقابل روانشناسی کنترل بیرونی است و آموزه اصلی این نظریه این است که ما انسان‌ها بیش از آنچه تصور می‌کنیم بر زندگی خود تسلط داریم ولی متأسفانه بخش زیادی از این کنترل‌ها غیر مؤثر و ناکارآمدند و یاد نگرفته‌ایم که انتخاب‌های مؤثر داشته باشیم. گلاسر به‌عنوان نظریه‌پرداز این رویکرد معتقد است که رفتارهایمان را انتخاب می‌کنیم و کاملاً در مورد مشکلات هیجانی، رفتاری و حتی جسمانی‌مان مسئولیم، به همین دلیل او از افعالی مانند گرفتاری، افسردگی و عصبانیت برای توصیف مشکلات افراد استفاده می‌کند (مشیریان و همکاران، ۱۳۹۶). مهم‌ترین نقطه قوت تئوری انتخاب نسبت به رویکردهای دیگر تأکید بر کنترل درونی می‌باشد و کاربرد تئوری انتخاب درباره سلامت روانی به‌عنوان یک عامل پیش‌گیری و تأکید بر نقاط قوت به‌جای نقاط ضعف است. اساس فلسفی این رویکرد که دیدی مثبت دارد بر مسئولیت شخصی و علاقه بشری تأکید می‌کند (برادلی، ۲۰۱۴).

دالارد و میلر (۱۹۶۵؛ نقل از برکوویتز و لستر، ۲۰۰۸) رفتار ناشی از ناکامی را پرخطرگری می‌دانستند. باس (۱۹۶۱؛ نقل از ترمیلی و ایوارت، ۲۰۰۵) پرخطرگری را هر رفتار می‌داند که به دیگران آسیب برساند و آن را به انواع فعال - منفعل، مستقیم - غیرمستقیم و کلامی - جسمانی تقسیم کرده است. برخی دیگر از پژوهشگران پرخطرگری را یک رفتار قابل مشاهده که به قصد آسیب به دیگران بروز می‌کند تعریف کرده‌اند (لیندر، ورنر و لایل، ۲۰۱۰). قادریان (۱۳۹۹) با هدف تعیین اثربخشی تئوری انتخاب بر پرخطرگری و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه پژوهشی انجام داد. نتایج نشان داد که تئوری انتخاب باعث کاهش پرخطرگری و مؤلفه‌های آن شد. جافرپور (۱۳۹۹) با هدف بررسی اثربخشی آموزش گروهی تئوری انتخاب مبتنی بر تئوری انتخاب بر کاهش پرخطرگری دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان دارای پرخطرگری پژوهشی انجام داد. نمرات پرخطرگری در آزمودنی‌های گروه آزمایش به‌طور معناداری افزایش داشت. بوردیا و همکاران (۲۰۲۱) با هدف بررسی تأثیر آموزش مبتنی بر وب بر روابط والدین و فرزندانشان بر اساس جنسیت پژوهشی انجام دادند. نتایج نشان داد این مداخله بر روابط بین والدین و فرزندان اثر داشته است و همچنین باعث شده است فرزندان از قوانین ارتباطی بیشتر استفاده کنند. تأثیر مداخله بر اساس جنسیت نشان داد نوجوانان پسر نتایج مثبت‌تری نسبت به نوجوانان دختر نشان داده‌اند. لذا این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی آموزش تئوری انتخاب بر پرخطرگری مادران دانش‌آموزان انجام گرفت.

Kingsbury, M.

Cluver, L

Bradley, E

Ballerd& Miller

Berkowitz& Lester

Tremblay& Ewart

Linder, Werner& Lyle

Bourdeau, B

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و به روش نیمه آزمایشی بر اساس طرح پیش آزمون-پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش شامل ۲۰۰ نفر از مادران و ۲۰۰ نفر از فرزندان نوجوان پسرشان که در دوره اول متوسطه پایه هفتم و هشتم در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در مدارس غیرانتفاعی فرید و البرز واقع در منطقه ۲ شهر تهران مشغول به تحصیل بودند. شرکت کنندگان بعد از جلب همکاری مسئولین مدرسه مذکور به روش در دسترس و بر اساس پیش آزمون معیارهای ورود به پژوهش انتخاب شدند. ملاک های ورود به گروه نمونه عبارت است از سن ۳۰-۶۰ سال که تمایل به همکاری و شرکت در این پژوهش را داشتند و به صورت کتبی رضایت خود را اعلام نمودند، از میان ۲۰۰ نفر مادر و ۲۰۰ پسر نوجوانشان تعداد ۳۰ نفر از مادرانی که نمره بالای خط برش در پرسشنامه پرخاشگری دریافت کردند وارد پژوهش شدند. سپس به روش تصادفی ساده از طریق قرعه کشی ۱۵ مادر در گروه مداخله و ۱۵ مادر در گروه کنترل جایگزین شدند. گروه مداخله مادران در جلسات تئوری انتخاب شرکت کردند. گروه کنترل در بازه زمانی تحقیق مداخله ای دریافت نکرد. هر دو گروه کنترل و مداخله قبل، بعد از مداخله و یک ماه بعد از مداخله ارزیابی شدند. داده های به دست آمده در مراحل قبل-بعد و یک ماه بعد از مداخله توسط نرم افزار آماری SPSS و برای تجزیه تحلیل فرضیه ها از روش های آماری آنالیز واریانس داده های تکراری استفاده شد.

ابزار پژوهش

۱- پرسشنامه پرخاشگری: این پرسشنامه توسط آیزنگ و گلین ویلسون (۱۹۷۵) ساخته شده است. یک ابزار ۳۰ سؤالی است که میزان پرخاشگری را می سنجد. جدول ۱، شیوه نمره گذاری را مشخص می کند. در مقابل اعداد ۱ تا ۳۰ که در واقع شماره سؤالات ۱ تا ۳۰ است، علامت + و - می بینیم، اگر علامت سؤال + باشد و آزمودنی نیز پاسخ مثبت (بلی) بدهد، دو نمره دریافت کرد؛ اما اگر پاسخ منفی بدهد نمره نخواهد گرفت؛ یعنی اگر به پاسخی که علامت مثبت دارد، پاسخ نمی داند بدهد، یک نمره دریافت خواهد کرد. در مورد سؤالاتی هم که علامت منفی دارند، به این شیوه عمل خواهد شد؛ یعنی، اگر پاسخ سؤال منفی باشد و آزمودنی نیز پاسخ منفی بدهد، دو نمره خواهد گرفت. اگر پاسخ مثبت بدهد نمره نخواهد گرفت و اگر پاسخ نمی داند بدهد، یک نمره دریافت خواهد کرد. ۲۵ تا ۳۵، پرخاشگری در حداکثر نمره در این آزمون ۶۰ و حداقل آن صفر خواهد بود؛ بنابراین، می توان گفت که نمره ۲۵ و بالاتر پرخاشگری را نشان خواهد داد. ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه ۰/۷۴ به دست آمده است و روایی محتوی آن از طریق متخصصان تأیید شده است (گنجی، ۱۳۹۰).

روند اجرای پژوهش:

جهت نمونه گیری و اجرای پژوهش با هماهنگی با مدیر مدرسه پژوهشگر نسبت به توزیع پرسشنامه و مداخله درمان در سیستم اسکای روم در مدارس پسرانه فرید و البرز در منطقه ۲ اقدام نمود. برای حفظ حقوق شرکت کنندگان و محرمانگی اطلاعات به هر شخصیک کد ثابت داده شد و از وی درخواست گردید، شماره کد را یادداشت نماید تا در مرحله پس آزمون نیز با کد مذکور ارزیابی شود. در ضمن کد مخصوص به هر شخص در برگه ای توسط پژوهشگر ثبت و نگهداری گردید. در دومین جلسه تئوری انتخاب برای گروه آزمایش آغاز گردید. جلسات به صورت هفته ای دو بار هر جلسه به مدت ۱۲۰ دقیقه و دوازده جلسه بر اساس تئوری انتخاب گلاسر و با تکیه بر مطالعات قبلی صورت گرفت. محتوای جلسات در جدول شماره ۱ آمده است:

جدول شماره ۱. محتوای جلسات درمانی با روش تئوری انتخاب برای مادران (مرادی بابک، ۱۳۷۹؛ قریشی، ۱۳۹۷؛ اعتمادی،

(۱۳۹۳)

جلسه	هدف	فنون ارائه شده
اول	مقدمه آشنایی	سلام و احوالپرسی و آشنایی اعضای گروه با همدیگر، بیان قوانین حاکم بر گروه و برقراری رابطه عاطفی میان اعضا و درمانگر
دوم	بررسی مفاهیم	آموزش مفاهیم نظریه تئوری انتخاب، معرفی چرایی و چگونگی صدور رفتار از سوی افراد، تمرکز بر شناخت و آگاهی اعضاء از خود و نحوه تأثیر این شناخت بر خود و دیگران و شناسایی نقاط قوت و منفی خود و تلاش برای کسب هویت موفق
سوم	معرفی کلی*	معرفی رفتار کلی و آشناسازی افراد گروه با چهار مؤلفه رفتار کلی (فکر، عمل، احساس و فیزیولوژی)
چهارم	آموزش مهارت	آموزش مهارت تصمیم گیری و بررسی تغییر در افکار، احساس، اعمال، فیزیولوژیک در زمان حال
پنجم	شناسایی تعارضها	آشنایی، معرفی و توضیح تعارضهای چهارگانه و رفتارهای اجباری
ششم	آشناییبا هیجانها	آشنایی با هیجانها از جمله اضطراب و افسردگی از دیدگاه تئوری انتخاب
هفتم	تنظیم هیجانها	آموزش مهارت تن آرامی برای کنترل و تنظیم هیجانها
هشتم	زندگی در حال	معرفی رفتارهای تخریبگر و سازنده در روابط و آموزش زندگی کردن در زمان حال
نهم	اصول دهگانه	آموزش اصول دهگانه نظریه انتخاب، پذیرش مسئولیت در قبال رفتار
دهم	جمع بندی	مرور، بازخورد، پس آزمون

یافته های پژوهش

الف) سن مادر: جدول شماره ۲ شرکت کنندگان در پژوهش را به لحاظ سن مادر توصیف نموده است. جدول ۲: میانگین و انحراف استاندارد سن مادر شرکت کنندگان در پژوهش

شاخص آماری	گروهها	
	آزمایش (N=۱۵)	کنترل (N=۱۵)
میانگین	۳۶/۸۷	۳۷/۸۰
انحراف استاندارد	۳/۸۲	۴/۰۵

$$t, P=0/۳۹۲=0/۸۷$$

جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که میانگین و انحراف استاندارد سن مادران شرکت‌کننده در گروه آزمایش به ترتیب برابر با ۳۶/۸۷ و ۳/۸۲ سال و در گروه کنترل به ترتیب برابر با ۳۷/۸۰ و ۴/۰۵ سال بود. گفتنی است استفاده از آزمون t مستقل نشان داد که بین دو گروه به لحاظ میانگین سن مادر تفاوت معناداری وجود ندارند.

میزان تحصیلات مادران: جدول شماره ۳ میزان تحصیلات مادران شرکت‌کننده در پژوهش حاضر را توصیف نموده است.

جدول شماره ۳: توصیف میزان تحصیلات شرکت‌کنندگان

میزان تحصیلات	گروه‌ها	
	آزمایش	کنترل
دیپلم	۲	۵
لیسانس	۸	۷
بالتر از لیسانس	۵	۳
مجموع	۱۵	۱۵

$0/396 = p, 1/85 = 2 (2\%)$

همچنان که جدول شماره ۳ نشان می‌دهد، در گروه آزمایش میزان تحصیلات ۲ نفر از شرکت‌کنندگان دیپلم، ۸ نفر لیسانس و ۵ نفر فوق لیسانس و بالاتر بود. در گروه کنترل میزان تحصیلات ۵ نفر از شرکت‌کنندگان دیپلم، ۷ نفر لیسانس و ۳ نفر فوق لیسانس و بالاتر بود. گفتنی است که استفاده از روش آماری کای اسکوئر پیرسون نشان داد که بین دو گروه به لحاظ میزان تحصیلات تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول شماره ۴ میانگین (انحراف استاندارد) پرخاشگری را در دو گروه از شرکت‌کنندگان و در سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری نشان می‌دهد.

جدول شماره ۴: میانگین (انحراف استاندارد) پرخاشگری در سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری

گروه	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	پیگیری
آزمایش	۳۲/۴۶ (۵/۱۲)	۲۵/۴۰ (۴/۸۷)	۲۵/۸۰ (۳/۴۹)
کنترل	۳۳/۲۰ (۴/۸۱)	۳۲/۵۳ (۴/۶۲)	۳۳/۷۳ (۴/۱۳)

جدول شماره ۴ میانگین و انحراف استاندارد پرخاشگری در دو گروه و در سه مرحله اجرا را نشان می‌دهد و همچنان که ملاحظه می‌شود در گروه آزمایش میانگین پرخاشگری در مقایسه با گروه کنترل در مراحل پس‌آزمون و پیگیری کاهش یافته است.

جدول شماره ۵ مقادیر شاپیرو - ویلک (سطح معناداری) پرخاشگری در دو گروه و در سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۵: مقادیر شاپیرو - ویلک (سطح معناداری) پرخاشگری

گروه	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	پیگیری
آزمایش	۰/۸۹۳	۰/۹۴۷	۰/۹۷۴
	(۰/۰۷۴)	(۰/۴۸۰)	(۰/۹۱۰)
کنترل	۰/۹۵۷	۰/۹۶۲	۰/۹۶۷
	(۰/۶۴۲)	(۰/۷۲۱)	(۰/۸۰۷)

جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که ارزش شاپیرو - ویلک مربوط به پرخاشگری در هر دو گروه آزمایش و کنترل و در هر سه مراحل اجرا در سطح ۰/۰۵ غیرمعنادار است. این مطلب بیانگر آن است که توزیع داده‌های مربوط به پرخاشگری نرمال است.

جدول شماره ۶ نتایج آزمون لون در ارزیابی برقراری/عدم برقراری مفروضه همگنی واریانس خطای پرخاشگری را نشان می دهد.

جدول شماره ۶: آزمون لون برای آزمون همگنی واریانس خطای پرخاشگری

پیش آزمون		پس آزمون		پیگیری	
P	F	P	F	P	F
۰/۴۴۵	۰/۶۰	۰/۷۵۲	۰/۱۱	۰/۴۵۸	۰/۵۷

نتیجه آزمون لون در جدول شماره ۶ نشان می دهد که تفاوت واریانس خطای نمرات مربوط به پرخاشگری در دو گروه و در سه مرحله پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری در سطح ۰/۰۵ معنادار نیست. این یافته نشان می دهد که مفروضه همگنی واریانس های خطا در بین داده های مربوط به پرخاشگری برقرار است.

جدول شماره ۷ نتایج آزمون مفروضه برابری ماتریس های کوواریانس برای پرخاشگری را نشان می دهد. جدول ۷: نتایج آزمون مفروضه برابری ماتریس های کوواریانس متغیرهای وابسته

p	F	M.Box
۰/۵۱۷	۰/۸۴	۵/۹۲

جدول شماره ۷ نشان می دهد که مفروضه همگنی ماتریس های کوواریانس متغیرهای وابسته برای پرخاشگری در سطح ۰/۰۵ برقرار است.

جدول شماره ۸ نتیجه آزمون برابری ماتریس کوواریانس خطا برای پرخاشگری را نشان می دهد.

جدول ۸: تست موخلی برای آزمون برابری ماتریس کوواریانس خطا

شاخص موخلی χ^2	درجه آزادی	سطح معناداری
۰/۸۹۸	۲	۲/۹۲
		۰/۲۳۳

نتایج تست موخلی در جدول ۸ نشان می دهد که ارزش مجذور کای مربوط به پرخاشگری در سطح ۰/۰۵ غیرمعنادار است. این یافته بیانگر آن است که مفروضه کرویت برای پرخاشگری برقرار است.

جدول شماره ۹ نتایج تحلیل چند متغیری در آزمون اثر اجرای متغیر مستقل بر پرخاشگری را نشان می دهد. جدول شماره ۹: نتایج آزمون تحلیل چند متغیری در ارزیابی اثر متغیر مستقل بر پرخاشگری

لامبدای ویلکز F	df	p	η^2
۰/۴۷۶	۱۴/۸۴	۲ و ۲۷	۰/۰۰۱
			۰/۵۲۴

منطبق بر نتایج جدول شماره ۹ اثر اجرای متغیر مستقل بر پرخاشگری ($F=۰/۴۷۶$) لامبدای ویلکز، $\eta^2=۰/۵۲۴$ ، $P=۰/۰۰۱$ ، $F=۱۴/۸۴$) در سطح ۰/۰۱ معنادار است. در ادامه جدول شماره ۱۰ نتایج تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر در تبیین اثر اجرای آموزش تئوری انتخاب بر پرخاشگری را نشان می دهد.

جدول شماره ۱۰: نتایج تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر در تبیین اثر متغیر مستقل بر پرخاشگری

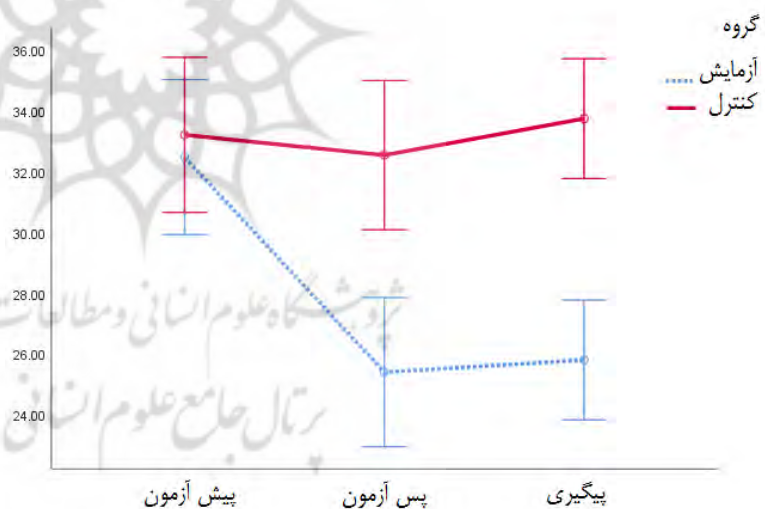
اثرات	مجموع مجذورات	مجموع مجذورات خطا	F	p	η^2
اثر گروه	۶۲۴/۱۰	۱۱۲۸/۳۶	۱۵/۴۹	۰/۰۰۱	۰/۳۵۶
اثر زمان	۱۴۱/۰۷	۲۹۰/۵۳	۱۳/۶۰	۰/۰۰۱	۰/۳۲۷
اثر تعاملی گروه × زمان	۲۳۳/۶۰	۵۹۲/۴۴	۱۱/۰۴	۰/۰۰۱	۰/۲۸۳

جدول شماره ۱۰ نشان می‌دهد که اثر تعاملی گروه \times زمان برای پرخاشگری ($F = 11/04, P = 0/001, \eta^2 = 0/283$) در سطح $0/01$ معنادار است. در ادامه جدول شماره ۱۱ نتایج آزمون بن فرونی مربوط به پرخاشگری در دو گروه و در سه مرحله اجرا را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱۱: نتایج آزمون تعقیبی بن فرونی بر ای پرخاشگری

زمان‌ها	تفاوت میانگین	خطای معیار	مقدار احتمال
پیش آزمون	۳/۸۸	۰/۷۲	۰/۰۰۱
پیش آزمون پیگیری	۳/۰۷	۰/۸۳	۰/۰۰۱
پس آزمون پیگیری	-۰/۸۰	۰/۹۵	۱/۰۰
تفاوت گروه‌ها	تفاوت میانگین	خطای معیار	مقدار احتمال
آزمایش	-۵/۲۷	۱/۳۴	۰/۰۰۱

نتایج آزمون تعقیبی بن فرونی در جدول شماره ۱۱ نشان می‌دهد که در گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل میانگین پرخاشگری در مراحل پس آزمون و پیگیری کاهش یافته است. علاوه بر نتایج جدول شماره ۱۱ نشان می‌دهد که اختلاف میانگین پرخاشگری در مراحل پس آزمون و پیگیری در سطح $0/05$ غیر معنادار است. این یافته همراه با نمودار شکل شماره ۱ نشان می‌دهد که کاهش نمرات پرخاشگری ناشی از اجرای متغیر مستقل بعد از اتمام دوره آموزش همچنان پابرجا مانده است. بر این اساس در آزمون فرضیه چنین نتیجه‌گیری شد که آموزش تئوری انتخاب بر پرخاشگری مادران اثرگذار است. شکل شماره ۱ نمودارهای مربوط به پرخاشگری در دو گروه پژوهش در سه مرحله پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری را نشان می‌دهد.

شکل ۱: نمودارهای مربوط به پرخاشگری در گروه‌های پژوهش در سه مرحله اجرا.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی فرضیه پژوهش نشان داد میانگین نمرات متغیر پرخاشگری در گروه مداخله در مقایسه با گروه کنترل بعد از آموزش تئوری انتخاب میانگین نمرات پرخاشگری مادران به طور معناداری نسبت به پیش آزمون کاهش نشان داده است. تغییر نمرات میانگین متغیر پرخاشگری در بازه‌های زمانی و در بین دو گروه کنترل و مداخله با سطح اطمینان ۹۹ درصد در سطح $0/01$ معنادار بوده است. همچنین تغییر نمرات میانگین متغیر پرخاشگری در گروه کنترل که آموزش تئوری انتخاب دریافت نکرده بودند از پیش آزمون به پس آزمون محسوس نبوده است. بررسی نمرات در مرحله پیگیری نشان می‌دهد که میزان نمره

پرخاشگری مادران پسران نوجوان شرکت کننده در گروه آموزش تئوری انتخاب بعد از یک ماه همچنان کاهش داشته است. در حالی که در گروه کنترل تغییرات اندک بوده است. بر اساس ضریب اتای به دست آمده می توان گفت با در نظر گرفتن تعامل زمانی در دو گروه میزان اثربخشی مداخله ۲۸ درصد بوده است؛ بنابراین فرضیه تأیید شده است. بدین معنا است که جلسات آموزش تئوری انتخاب بر پرخاشگری اثربخش بوده است.

نتایج پژوهش قادریان (۱۳۹۹) نشان داده است آموزش تئوری انتخاب باعث کاهش پرخاشگری و مؤلفه های آن می شود. در مطالعه دیگری چیگین (۲۰۱۹) به این نتیجه رسید که آموزش تئوری انتخاب به مادران بر میزان پرخاشگری کودکان آنان تأثیر دارد. نتایج پژوهش گاندوگلو (۲۰۱۸) نیز نشان داد مدیریت خشم مبتنی بر تئوری انتخاب موجب کاهش پرخاشگری می شود. جافرپور (۱۳۹۹) در پژوهشی با هدف بررسی اثربخشی آموزش گروهی تئوری انتخاب مبتنی بر تئوری انتخاب بر کاهش پرخاشگری دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان دارای پرخاشگری پژوهشی انجام داد. نمرات پرخاشگری در آزمودنی های گروه آزمایش به طور معناداری افزایش داشت. همچنین پوراوری و پورطیبه (۱۳۹۶) باهدف بررسی اثربخشی آموزش گروهی تئوری انتخاب بر کاهش پرخاشگری دانش آموزان دختر پرخاشگر پژوهشی انجام داد. نتایج نشان داد که آموزش گروهی نظریه انتخاب و تئوری انتخاب به طور معنادار در کاهش و مهار پرخاشگری نوجوانان مؤثر بوده است. مشیریان و همکاران (۱۳۹۶) نیز اثربخشی تئوری انتخاب را بر پرخاشگری تأیید می کند. این پژوهش با یافته های پژوهش انجام شده همسو بود.

در تبیین اثربخشی تئوری انتخاب بر پرخاشگری می توان به این نکته اشاره کرد که بر اساس نظریه لازاروس و فولکمن نقش ارزیابی فرد از مسائل بیرونی می تواند در واکنش های وی مؤثر باشد. ارزیابی افراد بر اساس شناختها و فرآیند تفکر صورت می گیرد. افرادی که منبع خشم را در بیرون از خود می بینند احساس می کنند کنترلی بر مسائلی که آن ها را خشمگین می کند ندارند. یکی از محوری ترین مسائلی که در آموزش های شرکت کنندگان در طی جلسات تئوری انتخاب مورد بحث و بررسی قرار گرفت پذیرش مسئولیت شخصی در برابر عملکرد و پیامدهای آن بود. واقعیت درمانگران، مسئولیت پذیری را معادل سلامت روان می دانند. افراد برای برخورداری از احساسات بهتر نسبت به خود و زندگی باید پذیرای مسئولیت باشند. هدف تئوری انتخاب آن است که شخص، رفتار مسئولانه داشته باشد. معنی مسئولانه عمل کردن آن است که شخص نیازهای خود را ارضا کند اما اقدام را به شیوه ای انجام دهد که دیگران را از توانایی برای ارضای نیازهایشان محروم نسازد. از ویژگی های شخص مسئول آن است که خودمختار یا خود پیرواست و آن میزان از حمایت روانی و درونی برخوردار شده است که می داند از زندگی چه می خواهد و برای ارضای نیازهای خود و دستیابی به هدفهایش نیز برنامه های مسئولانه را تهیه و اجرا می کند.

طبق نظریه انتخاب گلاسر، اکثر بیماران به انحراف و بیماری خودآگاهند، زیرا می دانند که جامعه آن ها را طرد کرده است و با دیگران متفاوت هستند. رفتار بیماران به شیوه ای است که مانع از ارضای نیازهایشان می شود و آن ها درصددند که به علت نادرستی رفتارشان پی ببرند؛ بنابراین، قضاوت بیمار درباره درست و نادرست بودن رفتارش الزامی است و تا چنین قضاوتی صورت نگیرد، تغییری در رفتار پدیدار نخواهد شد (شفیع آبادی و ناصری، ۱۳۸۹). در این پژوهش فرد اگر پرخاشگری و مسئولیت خود را در این زمینه نپذیرد بهبود ایجاد نمی شد. فرد بایستی رفتاری را که درصدد اصلاح آن است، شناسایی کند، تمام توجه خود را به آن معطوف سازد و عذر و بهانه ای برای در مسئولیت خود نیاورد. در طی جلسات مادران متوجه شدند که در بروز و مدیریت احساسات خشم مسئول هستند و لزوماً نمی توانند عوامل بیرونی را مسبب خشم خود بدانند بلکه می بایست با پذیرفتن مسئولیت های که در ایجاد یا حفظ مشکلات داشته اند خشم خود را نسبت به دیگران کاهش دهند. عامل دیگری که به مادران شرکت کننده کمک کرد این بود که در طی جلسات به آن ها در خصوص تنظیم هیجانات آموزش داده شد. هیجان، نشانه ها و نحوه تنظیم آن ها بر اساس تئوری انتخاب توضیح داده شد. مادران توانستند به خودآگاهی برسند و منابع پرخاشگری را پیدا کنند. آگاهی از منابع پرخاشگری به آن ها کمک کرد متوجه شوند مسائلی که در آن ها خشم ایجاد می کند و موجب پرخاشگری می شود اغلب مربوط به گذشته یا آینده هستند و با زندگی در زمان حال می توان آن ها را مدیریت کرد.

همچنین بر طبق نظریه پرخاشگری باس و پری پرخاشگری اغلب حاصل عوامل بیرونی و درونی است. زمانی که در بیرون مسئله ای ایجاد می شود فرد اگر این مسئله را به صورت تهدید ارزیابی کند به آن واکنش اضطرابی یا پرخاشگرانه نشان می دهد.

مسائلی که مادران در رابطه با فرزندان پسر نوجوان خود دارند ممکن است باعث احساس تهدید در آنها شود و احساس کنند آن طور که باید در کنترل امور خانواده و فرزندان موفق نیستند و همین امر موجب پرخاشگری در آنها شود. در طی جلسات مادران آموزش هایی را بر اساس اصول دهگانه دریافت کردند. با آموزش این اصول علاوه بر اینکه از انتخابها و پیامدهای انتخاب خود آگاه شدند. متوجه شدند می توانند راه های مختلفی را برای ارضای نیازهای خود امتحان و انتخاب کنند که کمتر آسیبزا باشد و پرخاشگری را در زندگی روزمره کاهش دهد. بنابراین پیشنهاد می شود مشاوران مدرسه آموزش های لازم را در زمینه آموزش تئوری انتخاب دریافت کنند تا بتوان از این طریق از عواقب ناشی از پرخاشگری مادران بر نوجوانان و سایر اعضای خانواده پیشگیری کرد.

مراجع

- احدی حسن، نیکچه مهر محسن. (۱۳۹۶). روانشناسی رشد. نشر جیحون: تهران
- احمد اسماعیل زاده برزی. (۱۳۹۰). راهنمای بلوغ پسران. سبط النبوی
- احمدی الموتی راضیه. (۱۳۹۶). بررسی اثربخشی واقعیت درمانی بر تصویر بدنی و تنظیم هیجانی زنان متقاضی جراحی زیبایی. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوئین زهرا
- امیری، محسن، موللی، گیتا، نسائیان، عباس، حجازی، مسعود، اسدی گندمانی، رقیه. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش مدیریت رفتار به مادران بر علائم اختلال و رفتارهای پرخاشگرانه کودکان با اختلال نافرمانی مقابله ای. مجله توانبخشی. ۱۳۹۶؛ ۱۸ (۲): ۸۴-۹۷
- بستان، حسین. (۱۳۹۰). روانشناسی خانواده، تهران: پژوهشگاه حوزه و خانواده
- پورآوری، مینو و زندی پور، طیبه و پورآوری، مرجان. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش گروهی تئوری انتخاب بر کاهش پرخاشگری دانش آموزان دختر با فرهنگ ایرانی، اولین کنفرانس بین المللی فرهنگ، آسیب شناسی روانی و تربیت، تهران
- جافریور، محمد. (۱۳۹۹). بررسی اثربخشی آموزش گروهی تئوری انتخاب مبتنی بر تئوری انتخاب بر کاهش پرخاشگری دانش آموزان پسر. ششمین همایش بین المللی روان شناسی مدرسه
- حسین پناهی نسرین، گودرزی محمود. (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش مؤلفه های نظریه انتخاب بر کاهش تعارض والد-فرزندی دانش آموزان دختر. مجله روانشناسی و روان پزشکی شناخت. ۵ (۲): ۴۳-۵۲
- حسینی سیده فاطمه، ثنایی ذاکر باقر، پورحسین رضا، کراسکیان آدیس. (۱۳۹۶). فراتحلیل کیفی مقالات پژوهشی حوزه «تعامل والد - نوجوان». رویش روان شناسی. ۶ (۳): ۹۴-۶۳
- حسینیان سیمین، قاسم زاده سوگند، علوی زهرا، هاشمی بخشی مریم. (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش شناختی رفتاری به مادران پرخاشگر و سازگاری اجتماعی فرزندانشان. فصلنامه علمی - پژوهشی خانواده و پژوهش. ۱۱ (۴): ۹۱-۱۰۴
- خدایاری فرد محمد و سهرابی فرامرز. (۱۳۹۰). روانشناسی بالینی کودک و نوجوان: نشر آوای نور، تهران
- درویش زاده محمد رضا و رضایتیچران (۱۳۹۴). نظریه انتخاب. نشر دانشگاه امام صادق

رافضی، زهره. (۱۳۸۳). نقش آموزش کنترل خشم به نوجوانان دختر ۱۵ تا ۱۸ ساله در کاهش پرخاشگری، پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

سهراب نژاد سجاد، یونسی سیدجلال، دادخواه اصغر، بیگلریان اکبر. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش مفاهیم تئوری انتخاب بر تعارضات والد-فرزندی و خودکارآمدی در نوجوانان پسر. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام. ۲۳ (۶): ۱۱۰-۱۲۰

شفیع آبادی، عبدالله؛ ناصری، غلامرضا (۱۳۸۹). نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی، چاپ سیزده. تهران: مرکز نشر دانشگاهی

شمس، زهره و مشکاتی، زهره و مدنیان، لطیفه السادات. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش یوگا و خودشفقتی بر پرخاشگری مادران کودکان دارای اختلال جسمی- حرکتی، همایش ملی پژوهش‌ها نوین در علوم ورزشی

صاحبی علی. (۱۳۹۰). تئوری انتخاب، نشر سایه سخن: تهران

صاحبی علی. (۱۳۹۴). گلاسر و تئوری انتخاب: به ضمیمه درآمدی بر تئوری انتخاب نوین بر اساس تئوری انتخاب، نشر سایه سخن: تهران

صاحبی، علی. (۱۳۹۵). تئوری انتخاب در مدرسه، چاپ دوم، ناشر سایه سخن

فخرایی، سیروس، بشیری خطیبی، بهنام. (۱۳۹۲). بررسی علل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر پرخاشگری در میان خانواده‌های تبریز. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۴(۲)، ۲۲۱-۲۳۳.

قادریان، علی. (۱۳۹۹). تعیین اثربخشی تئوری انتخاب بر پرخاشگری و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه. دومین کنفرانس بین المللی علوم تربیتی، روانشناسی، مشاوره، آموزش و پژوهش

قربانعلی پور، مسعود؛ رجبی، محمود؛ علیرضایی، زهرا (۱۳۹۳). اثربخشی تئوری انتخاب بر شادکامی و امیدواری در زنان مطلقه. فصلنامه خانواده و مشاوره. ۴(۲): ۲۹۷-۳۱۱.

گلاسر ویلیام. (۲۰۱۲). چارت تئوری انتخاب. ترجمه علی صاحبی (۱۳۹۴)، چاپ جاوید نو.

گلاسر، ویلیام. (۱۳۹۰). تئوری انتخاب. مترجم: علی صاحبی؛ ناشر: انتشارات سایه سخن.

محمدی، نورالله. (۱۳۸۵). بررسی مقدماتی شاخص‌های روان سنجی پرسش نامه پرخاشگری باس- پری، مجله علوم اجتماعی و انسانی، دانشگاه شیراز، ۲۵، ۴.

مشیریان فراخی سیده مریم، مشیریان فراخی سیدمحمد مهدی، آقا محمدیان شعراف حمیدرضا، سپهری شاملو زهره. (۱۳۹۶). اثربخشی تئوری انتخاب به شیوه گروهی مبتنی بر تئوری انتخاب بر کیفیت زندگی افراد پرخاشگر. روان پرستاری. ۵ (۱): ۴۷-۵۳

نجان طوسی طیبه، طالبیان شریف جعفر، عبد خدائی محمد سعید (۱۳۹۸). بررسی رابطه سبکهای دلبستگی و سبکهای فرزند پروری با میانجی گری رفتارهای پرخطر بر کیفیت زندگی دختران فراری. فصلنامه ایده‌های نوین روانشناسی. ۳ (۷): ۱-۱۴

نجمی، سید بدرالدین. (۱۳۸۹). رابطه صفات شخصیتی والدین با نوع اختلالات رفتاری کودکان. مجله اصول بهداشت روانی، ۱۲(۴۶)، ۳۳-۵۲۲

نصیری، علی، شریفی، طیبه، غضنفری، احمد، چرامی، مریم. (۱۴۰۰). مقایسه اثربخشی طرحواره درمانی و واقعیت درمانی بر سرمایه روان شناختی مربیان پیش دبستانی. فصلنامه روان شناسی کاربردی، ۱۵(۳)، ۵۳۶-۵۱۱.

نعمتی، اصغر (۱۳۹۳). کنار آمدن با تحولات دوران بلوغ و نوجوانی. کودک سالم ۳۳. ۶.

هاشم زاده، فاطمه، گیتی همتی راد. (۱۳۹۹). اثربخشی فرزند پروری مبتنی بر تئوری انتخاب بر انطباق پذیری، همبستگی و عملکرد خانواد

یعقوبی، سیده مرضیه و رضایی، الهه و اسفندیاری، زهرا و صمدی سنگتراشانی، تخرالسادات. (۱۳۹۳). نقش مادر در فرزند پروری و اجتماعی کردن فرزندان، همایش ملی تحکیم بنیان خانواده و نقش زن، تهران

۱. Aichorn, A. (1935). *Wayward youth*. New York. Viking press
۲. Allison, B. N. & Schultz, J. B. (2004). Parent-adolescent conflict in early adolescence. *Adolescence*, 39(153), 101-109
۳. Anderson, C. A. & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual review of psychology*, 53(1), 27-51.
۴. Archer, J. (2009). "The nature of human aggression". *International Journal of Law and Psychiatry*, 32(4), 202-208.
۵. Baron, R. A. & Richardson, D. R. (1994). *Human aggression*. New York: Plenum Press
۶. Bitsika, V. Sharpley, C. F. & Mills, R. (2018). Sex differences in sensory features between boys and girls with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 51, 49-55
۷. Bradley, E. L. (2014). Choice theory and reality therapy: An overview. *International Journal of Choice Theory and Reality Therapy*, 34(1), 6
۸. Chegini L, Ebrahimi M I, Sahebi A. The Effect of Choice Theory Training to Parents on the Aggression of Their Children in Elementary School. *J Child Ment Health*. 2019; 6 (1):70-82
۹. Cluver, L. D. Meinck, F. Steinert, J. I. Shenderovich, Y. Doubt, J. Romero, R. H. ... & Gardner, F. (2018). Parenting for lifelong health: a pragmatic cluster randomised controlled trial of a non-commercialised parenting programme for adolescents and their families in South Africa. *BMJ global health*, 3(1)
۱۰. Coyne, S. M. Nelson, D. A. Lawton, F. Haslam, S. Rooney, L. Titterington, L. et al. (2008). "The effects of viewing physical and relational aggression in the media: Evidence for a cross-over effect." *Journal of Experimental Social Psychology*, 44(6), 1551-1554...
۱۱. Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological bulletin*, 113(3), 487.
۱۲. Fatima, S. & Sheikh, H. (2016). Adolescent aggression as predicted from parent-child relationships and executive functions. *American Journal of Psychology*, 129(3), 283-294
۱۳. Fatima, S. & Sheikh, H. (2016). Adolescent aggression as predicted from parent-child relationships and executive functions. *American Journal of Psychology*, 129(3), 283-294.

۱۴. Gündogdu, R. (2018). The Influence of Choice Theory Anger Management Program (CTAMP) on the Ability of Prospective Psychological Counselors for Anger Management. *International education studies*, 11(4), 43-53.
۱۵. Labella, M. H. & Masten, A. S. (2018). Family influences on the development of aggression and violence. *Current opinion in psychology*, 19, 11-16.
۱۶. Lippold, M. A. Jensen, T. M. Duncan, L. G. Nix, R. L. Coatsworth, J. D. & Greenberg, M. T. (2021). Mindful parenting, parenting cognitions, and parent-youth communication: Bidirectional linkages and mediational processes. *Mindfulness*, 12(2), 381-391.
۱۷. Martin, M. J. Sturge-Apple, M. L. Davies, P. T. & Romero, C. V. (2017). Mothers' implicit appraisals of their adolescents as unlovable: Explanatory factor linking family conflict and harsh parenting. *Developmental Psychology*, 53(7), 1344-1355.
۱۸. Miller, J. D. & Lynam, D. R. (2006). "Reactive and proactive aggression: Similarities and differences". *Personality and Individual Differences*, 41(8), 1469-1480.
۱۹. Missotten, L. C. Luyckx, K. Branje, S. & Van Petegem, S. (2018). Adolescents' conflict management styles with mothers: Longitudinal associations with parenting and reactance. *Journal of youth and adolescence*, 47(2), 260-274.
۲۰. Passaro, P. D. Moon, M. Wiest, D. J. & Wong, E. H. (2014). A model for school psychology practice: Addressing the needs of students with emotional and behavioral challenges through the use of an in-school support room and reality therapy. *Adolescence*, 39(155), 503.
۲۱. Petra, J. R. (2000). The effects of a choice theory and reality therapy parenting program on children's behavior. The Union Institute
۲۲. Petra, J. Berkowitz, L. & Lester, K. (2008). "Aggression, Psychology of In Encyclopedia of Violence, Peace, & Conflict" (pp. 29-38). Oxford: Academic Press.
۲۳. Smart, D. Youssef, G. J. Sanson, A. Prior, M. Toumbourou, J. W. & Olsson, C. A. (2017). Consequences of childhood reading difficulties and behaviour problems for educational achievement and employment in early adulthood. *British Journal of Educational Psychology*, 87(2), 288-308.
۲۴. Smetana, J. G. Daddis, C. & Chuang, S. S. (2003). "Clean your room! A longitudinal investigation of adolescent-parent conflict and conflict resolution in middle-class African American families. *Journal of Adolescent Research*, 18, 631-650.
۲۵. Tremblay, P. F. & Ewart, L. A. (2005). The Buss and Perry Aggression Questionnaire and its relations to values, the Big Five, provoking hypothetical situations, alcohol consumption patterns, and alcohol expectancies". *Personality and Individual Differences*, 38(2), 337-346
۲۶. Yu, M. & Baxter, J. (2017). Relationships between parents and young teens. Growing up in Australia: The Longitudinal Study of Australian Children, Annual Statistical Report.